

การประยุกต์ใช้หลักนิติธรรมและธรรมาภิบาลเพื่อการพัฒนาวิทยาลัยชุมชนอย่างยั่งยืน*

THE RULE OF LAW & GOOD GOVERNANCE FOR SUSTAINABLE COMMUNITY COLLEGE DEVELOPMENT

กฤษฎา ฉิมพลีวัฒน์

Kritsada Chimpleewat

วิทยาลัยชุมชนระนอง ระนอง ประเทศไทย

Ranong Community College, Ranong, Thailand

Corresponding author E-mail: Kritsada.c@rncc.com

บทคัดย่อ

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาลมาในการพัฒนาวิทยาลัยชุมชนสู่ความยั่งยืน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพจากเอกสารชั้นรอง โดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการพัฒนาวิทยาลัยชุมชนให้เกิดความยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ต้องอาศัยหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ โดยหลักนิติธรรมจะมุ่งเน้นในด้านการดำเนินงานที่เป็นไปอย่างโปร่งใสและเป็นธรรมในทุกมิติ ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตรและโครงสร้าง 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านการบริหารงบประมาณที่จำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับแผนกลยุทธ์และมีระบบควบคุมการตรวจสอบที่ละเอียดและรัดกุม 4) ด้านการบริหารบุคคล การสรรหา พัฒนาบุคลากร และการประเมินผลตามเกณฑ์ที่ชัดเจน และ 5) ด้านการบริหารทั่วไป โดยที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับอย่างเคร่งครัด และส่งเสริมจิตสำนึกด้านนิติธรรมในองค์กรผ่านการฝึกอบรม การประชาสัมพันธ์เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและชัดเจน และการเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลจะช่วยให้การบริหารเกิดความมีประสิทธิภาพใน 6 หลักการ ได้แก่ ครอบคลุมหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่าซึ่งการบูรณาการหลักการเหล่านี้ในทุกด้านของการบริหารจัดการจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาในองค์กร และช่วยลดปัญหาการทุจริต อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้วิทยาลัยชุมชนสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพในลำดับต่อไป

คำสำคัญ: หลักนิติธรรม, ธรรมาภิบาล, การพัฒนาวิทยาลัยชุมชน, ความยั่งยืน

Abstract

Guidelines for Applying the Principles of the Rule of Law and Good Governance in Developing Community Colleges for Sustainability. This was qualitative study based on secondary

* Received 17 January 2025; Revised 31 January 2025; Accepted 31 January 2025

documents, exploring relevant concepts, theories, and research. The effective and efficient development of community colleges toward sustainability requires the application of the principles of the rule of law and good governance in management. The principle of the rule of law emphasizes transparent and fair operations across all dimensions, including: 1) Curriculum and Structure Development 2) Teaching and Learning Management. 3) Budget Management that Aligning budget allocations with strategic plans and implementing comprehensive control and auditing systems to ensure accountability. 4) Personnel Management that adhering to clear criteria in recruitment, personnel development, and performance evaluation. 5) General Administration: Strict compliance with laws and regulations, along with fostering a culture of the rule of law within the organization through training, accurate and clear communication, and exemplary leadership. The application of good governance enhances management efficiency by integrating six key principles: the rule of law, ethics, transparency, participation, accountability, and value for money. Incorporating these principles into all aspects of management fosters trust and confidence in the organization, reduces corruption, and promotes an organizational culture rooted in morality and ethics. These practices will enable community colleges to achieve sustainable development and effectively respond to societal needs in the future.

Keywords: Rule of Law, Good Governance, Community College Development, Durability

บทนำ

การจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนในประเทศไทย เกิดจากความจำเป็นในการผลิตกำลังคนเพื่อสนองความต้องการพัฒนาประเทศและมีแนวความคิดที่จะใช้การจัดการศึกษาตามหลักการวิทยาลัยชุมชนโดยมุ่งเน้นการสร้างโอกาสทางการศึกษาซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 กำหนดนโยบายการศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้ส่งเสริมการศึกษาและทดลองการจัดการศึกษาแบบวิทยาลัยชุมชนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการกำลังคนระดับกลางในแขนงวิชาที่ประเทศมีความต้องการมากโดยเฉพาะสาขาที่เน้นภาคปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ โดยเป็นหลักสูตรในระยะสั้น นอกจากนี้ยังเพื่อแก้ไขปัญหาในระดับอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาเป็นไปเพื่อคนส่วนน้อยไม่เกิดความเป็นธรรมในสังคม อาทิคนในพื้นที่ชายขอบ หรือผู้ที่ขาดโอกาสทางการศึกษา (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2566) จึงเกิดความตระหนักว่าปัญหาดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อความเจริญของประเทศ ดังนั้น การพัฒนาวิทยาลัยชุมชนอย่างยั่งยืนจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของการส่งเสริมการศึกษาในระดับท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นไปที่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนผ่านการสร้างความรู้ ทักษะ และโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนด้วยการศึกษา ดังนั้น การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดที่มั่นคงที่ผ่านการพิจารณากลั่นกรองอย่างละเอียดและรอบคอบ ซึ่งรวมถึงหลักนิติธรรม (Rule of Law) และธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นรากฐานในการบริหารและจัดการองค์กร เนื่องจากหลักนิติธรรมเป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมความยุติธรรม ความเสมอภาค และการเคารพสิทธิเสรีภาพในกระบวนการบริหาร

จัดการ (เสถียร เศรษฐสิทธิ์, 2559) ซึ่งในขณะที่ธรรมาภิบาลมุ่งเน้นการสร้างโปร่งใส การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจเชิงนโยบาย (พระอุทิศ สมมาภณ, 2564)

บริบทของการพัฒนาวิทยาลัยชุมชน หลักนิติธรรมมีบทบาทสำคัญโดยเป็นแนวทางในการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนเพื่อสร้างความมั่นคงในการดำเนินงาน ในขณะที่ธรรมาภิบาลจะเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นบุคลากร นักศึกษา และชุมชนโดยรอบ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความไว้วางใจและการสนับสนุนในระยะยาว ดังนั้น การผสมผสานหลักการทั้งสองคือหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาลจึงมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนวิทยาลัยชุมชนให้เป็นองค์กรที่มีคุณภาพและความยั่งยืน แต่อย่างไรก็ตามการนำหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในวิทยาลัยชุมชนอาจต้องพบกับความท้าทายหลายประการ อาทิ การขาดความเข้าใจในหลักการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การบริหารที่ไม่เป็นธรรม หรือในบางครั้งอาจมีข้อจำกัดในทรัพยากรที่จำเป็นต่อการปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว (อติเทพ อูยะพัฒน์, 2565)

การศึกษานี้จึงนำเสนอบทบาทของหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาลในกระบวนการพัฒนาวิทยาลัยชุมชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาแนวทางการบริหารที่เหมาะสมต่อความต้องการและความหลากหลายของแต่ละชุมชน ทั้งนี้ด้วยกรอบแนวคิดที่มุ่งเน้นการผสมผสานระหว่างหลักนิติธรรมและธรรมาภิบาล การศึกษานี้คาดหวังที่จะเสนอแนะแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิทยาลัยชุมชน ในฐานะศูนย์กลางการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนอันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศในภาพรวมโดยวัตถุประสงค์ของบทความนี้มีหลายประการ ได้แก่ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาล รวมทั้งนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ในวิทยาลัยชุมชน โดยนำเสนอให้ชัดเจนสอดคล้องกับเนื้อหาในบทความหรือเอกสารที่นำมาเป็นแนวทางในการศึกษา การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพจากเอกสารชั้นรอง และผู้ศึกษาประเมินคุณค่าเอกสารต่าง ๆ ด้วยวิธีการวิพากษ์ภายใน” (Internal criticism) ซึ่งเป็นการตรวจสอบความครอบคลุมและสอดคล้องของเนื้อหาภายในกับชื่อเรื่องที่ศึกษา (Kerlinger, 1968) จากนั้นจึงวิเคราะห์เอกสารอีกครั้งตามหลักเกณฑ์ของ Scott (Scott, 1990); (Scott, 2006) ประกอบด้วย 1) หลักความถูกต้อง คือ เป็นเอกสารที่มาจากแหล่งเชื่อถือได้มีความต้องถูกต้องสอดคล้องกับบริบทของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ตีพิมพ์โดยเป็นเอกสารที่ยังมีความทันสมัย 2) หลักความน่าเชื่อถือ คือ เป็นเอกสารที่ปราศจากข้อผิดพลาดและการบิดเบือนข้อมูล 3) หลักความเป็นตัวแทน คือ เป็นเอกสารที่สามารถแสดงรายละเอียดแทนเอกสารประเภทเดียวกันได้และสามารถเป็นตัวแทนกลุ่มประชากรตัวอย่างของเนื้อหาโดยรวมได้ และ 4) หลักความหมายชัดเจน คือ เป็นเอกสารที่สามารถเข้าใจได้ง่าย ชัดเจน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนัยสำคัญของการศึกษา ซึ่งในการสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ ผู้วิจัยดำเนินการโดยการทบทวนอย่างเป็นระบบ แล้วจึงวิเคราะห์เพื่อจัดหมวดหมู่ของเนื้อหาให้เป็นกลุ่มจากนั้นจึงสังเคราะห์เป็นข้อสรุป ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในลำดับต่อไป

หลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาล

หลักนิติธรรม:

หลักนิติธรรม (Rule of Law) มีรากฐานมาจากแนวคิดปรัชญาทางกฎหมายที่มุ่งเน้นการสร้างระบบทางสังคมที่ยึดถือความยุติธรรม ความเสมอภาค และการปกครองภายใต้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ซึ่งหลักการนี้ได้รับ

การพัฒนามาโดยตลอดอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ยุคโบราณ และมีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และปรัชญา ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมมนุษย์ โดยในยุครีกโบราณ แนวความคิดเรื่องนิติธรรมปรากฏในแนวคิดของนักปรัชญาคนสำคัญ คือ อริสโตเติล (Aristotle) ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากฎหมายควรเป็นผู้ปกครองสูงสุด ไม่ใช่บุคคล โดยกล่าวว่า “กฎหมายคือเหตุผลที่ปราศจากความปรารถนา” (law is reason free from passion) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้มุ่งเน้นการปกครองโดยยึดกฎหมายเป็นศูนย์กลางทั้งนี้เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยพลการ (Hutchinson, A. C., 2018)

ต่อมาในยุคกลาง หลักนิติธรรมได้รับการสืบทอดและพัฒนาในบริบทของยุโรป โดยเฉพาะในประเทศอังกฤษ ซึ่งเอกสาร Magna Carta ถือเป็นเอกสารสำคัญที่วางรากฐานของนิติธรรมในรูปแบบสมัยใหม่ โดยที่สาระสำคัญในเอกสารกำหนดให้กษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมายเช่นเดียวกับประชาชน นอกจากนี้ Magna Carta ยังเน้นการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจเกินขอบเขตของรัฐ (Bingham, T., 2010) และต่อมาในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมและยุคใหม่ หลักนิติธรรมถูกพัฒนาให้มีความครอบคลุมถึงการปกป้องสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรม โดยนักปรัชญาและนักกฎหมาย เช่น จอห์น ล็อก (John Locke) และมองเตสกีเออ (Montesquieu) ซึ่งนักปรัชญาและทั้ง 2 คน ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแบ่งแยกอำนาจและการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างระบอบประชาธิปไตยในยุคปัจจุบัน (Tamanaha, B. Z., 2004)

ในบริบทของประเทศไทย หลักนิติธรรมได้รับการบรรจุให้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยเฉพาะในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 ซึ่งเน้นการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐภายใต้กฎหมายและหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน (เสถียร เศรษฐสิทธิ์, 2559) ดังนั้นหลักนิติธรรมจึงมีบทบาทสำคัญในประเทศไทยในฐานะรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นความยุติธรรมและความเท่าเทียมซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2565) และหลักการนี้ช่วยส่งเสริมการใช้อำนาจรัฐให้อยู่ภายใต้กรอบกฎหมายที่ชัดเจน โปร่งใส และตรวจสอบได้ อีกทั้งยังปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจโดยมิชอบ หลักนิติธรรมในประเทศไทยถูกกำหนดอย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยเฉพาะในมาตรา 3 และมาตรา 26 ซึ่งเน้นให้การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรภาครัฐต้องสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ของประเทศและความสุขของประชาชน นอกจากนี้ หลักนิติธรรมยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สังคมและเศรษฐกิจ โดยช่วยส่งเสริมบรรยากาศการลงทุนและความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (เสถียร เศรษฐสิทธิ์, 2559); (Bingham, T., 2010) ปัจจุบันหลักนิติธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารรัฐกิจในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติไปจนถึงระดับท้องถิ่น เนื่องจากช่วยสร้างกรอบการทำงานที่ชัดเจน เป็นธรรม และตรวจสอบได้ รวมถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจมิชอบ ผู้บริหารในทุกองค์กรจึงต้องให้ความสำคัญกับการนำหลักนิติธรรมมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความยุติธรรม ความโปร่งใส และความเป็นธรรมในสังคม (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2562) เช่นการจัดการความขัดแย้งภายในองค์กร ซึ่งผู้บริหารต้องมีความเป็นกลางไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้ความเป็นมาของหลักนิติธรรมสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาของสังคมมนุษย์ที่มุ่งเน้นการสร้างระบบที่มีความยุติธรรมและโปร่งใส

หลักนิติธรรมไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสงบเรียบร้อยในสังคม แต่ยังเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศในทุกมิติ

ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาลมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากทั้งสองแนวคิดมุ่งเน้นการบริหารจัดการที่โปร่งใส ยุติธรรม และรับผิดชอบต่อสังคม หลักธรรมาภิบาลช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพของการบังคับใช้หลักนิติธรรม โดยมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ความยุติธรรมทางสังคม และการสร้างความไว้วางใจในระบบการบริหารประเทศ การบูรณาการหลักนิติธรรมและธรรมาภิบาลจึงเป็นรากฐานสำคัญในการส่งเสริมความยั่งยืนของประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว อย่างไรก็ตามหลักนิติธรรมไม่ใช่แนวคิดตายตัว แต่มีพลวัตและปรับเปลี่ยนตามบริบทสังคม ในกรณีของไทย การผสมผสานหลักนิติธรรมสากลกับรากฐานทางวัฒนธรรมได้สร้างรูปแบบเฉพาะที่สอดคล้องกับสังคมไทย อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญคือการทำให้หลักการเหล่านี้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงการรับรองไว้ในกฎหมายเท่านั้น และการนำหลักนิติธรรมมาใช้ในสถาบันการศึกษาอย่างวิทยาลัยชุมชนจึงต้องคำนึงถึงทั้งมิติสากลและมิติวัฒนธรรมไทย เพื่อสร้างการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น (พระอุทิศ สมมาภณ, 2564)

หลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มีต้นกำเนิดจากแนวคิดที่เน้นการบริหารจัดการองค์กรและสังคมอย่างโปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อสังคม และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม แนวคิดนี้เริ่มเป็นที่รู้จักในระดับสากลจากการใช้งานโดยองค์กรระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก (World Bank) และองค์การสหประชาชาติ (United Nations) ในช่วงทศวรรษ 1990 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และเป็นธรรม โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา (World Bank, 1992) ธรรมาภิบาลเป็นแนวคิดที่ผสมผสานระหว่างคุณธรรมและหลักการบริหารสมัยใหม่ เช่น ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบต่อสังคม ความคุ้มค่า และความยุติธรรม แนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance) ได้รับการพัฒนาและนำมาใช้อย่างแพร่หลายในหลายประเทศทั่วโลก รวมถึงในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ที่ประเทศไทยได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงและต้องหันมาทบทวนแนวทางการบริหารจัดการประเทศกันใหม่ แนวคิดธรรมาภิบาลจึงได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นแนวทางสำคัญในการปฏิรูประบบราชการและการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ความไม่โปร่งใส และการขาดประสิทธิภาพในการทำงานของภาครัฐ

สำหรับประเทศไทยแนวคิดธรรมาภิบาลได้รับการพัฒนาและประยุกต์ใช้ในภาคการบริหารและการปกครอง โดยเฉพาะหลังจากที่รัฐบาลไทยประกาศใช้ "ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542" ซึ่งเป็นกรอบแนวทางสำคัญในการบริหารจัดการองค์กร ของภาครัฐ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในระบบราชการและการบริหารสาธารณะ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2562) ในขณะที่ยังคงการระหว่างประเทศหลายแห่ง เช่น ธนาคารโลก องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) และโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมหลักธรรมาภิบาล โดยมองว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDGs) ดังนั้น หลัก ธรรมาภิบาลจึงเป็นหลักคิดสำหรับการบริหารจัดการที่ดีเพื่อเป็นหลักประกันว่าองค์กรจะไม่มีกรณีฉ้อราษฎร์บังหลวงและไม่ด้อยประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีคำที่เกี่ยวข้องอีก 1 คำ นั่นคือคำว่า

“ธรรมรัฐ” ซึ่งชัยวัฒน์ สถาอานันท์ กล่าวว่า หมายถึง การบริหารกิจการของบ้านเมืองด้วยความเป็นธรรม เคารพสิทธิของผู้คนพลเมืองอย่างเสมอกัน มีระบบตัวแทนประชาชนที่สะท้อนความคิดของผู้คนได้อย่างเที่ยงตรง มีรัฐบาล ที่ไม่ถืออำนาจเป็นธรรมิ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2549)

ประเทศไทยนำเอาแนวคิดธรรมาภิบาลมาใช้ โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ได้กำหนดเรื่องธรรมาภิบาลในสังคมไทยให้เป็น 1 ใน 4 ของหัวข้อหลัก ๆ และให้คำจำกัดความ “ธรรมาภิบาล” ว่า หมายถึง “กฎเกณฑ์การปกครองบำรุงรักษาสังคมบ้านเมืองที่ดี” ซึ่งมีความหมายครอบคลุมถึงการบริหารจัดการสังคมที่ดีในทุก ๆ ด้านและในทุกระดับ รวมถึงการจัดระบบองค์การและกลไกของคณะรัฐมนตรี ส่วนราชการ องค์การของรัฐและรัฐบาลที่ไม่ใช่ส่วนราชการ การบริการราชการส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น องค์การอิสระ องค์การภาคเอกชน ชมรม และสมาคมเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ นิติบุคคล ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 รัฐบาลไทยได้บัญญัติความหมายที่เป็นทางการของคำว่า “Good Governance” ว่าหมายถึง “การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี” โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบวาระแห่งชาติสำหรับการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี โดยกำหนดเป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ขึ้น มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2542 โดยทุกส่วนราชการต้องถือปฏิบัติ ซึ่งตามระเบียบฉบับนี้ได้ระบุถึงหลักการสำคัญของธรรมาภิบาลไว้ 6 หลัก คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า หลักธรรมาภิบาลจึงมีความสำคัญและถูกนำมาใช้กับองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในที่สุดรวมถึงการนำมาใช้กับการพัฒนาวิทยาลัยชุมชนด้วยเช่นกัน

พีรพล ไทยทอง กล่าวว่า ปัจจุบันประชาชนในสังคมเริ่มให้ความสนใจตระหนักถึงความสำคัญของธรรมาภิบาล เพราะเชื่อว่าหากประเทศไทยมีการนำหลักธรรมาภิบาลไปปรับใช้กับการปฏิบัติงานทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาชนแล้ว จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีและเกิดความเป็นธรรมขึ้นในสังคม รวมไปถึงเศรษฐกิจและการเมือง (พีรพล ไทยทอง, 2560) ดังนั้น ธรรมาภิบาลจึงเป็นมิติของกระบวนการทัศน์ใหม่ในการบริหารงานภาครัฐ โดยมุ่งเน้นไปที่บทบาทของผู้บริหารงานภาครัฐ จัดบริการให้มีคุณภาพสูงตามที่ประชาชนต้องการ สนับสนุนให้เกิดความเป็นอิสระในการบริหารงานแต่ละระดับมากขึ้น มีการบริหารงานอย่างโปร่งใส คือ การตรวจสอบได้และอธิบายได้ทุกขั้นตอนต้องมีผู้รับผิดชอบ (ไชยวัฒน์ คำชู และคณะ, 2545) และยังได้มีการนำหลักธรรมาภิบาลมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ในหมวดว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ โดยกำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว รวมถึงกำหนดให้รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ สรุปได้ว่า หลักธรรมาภิบาลเป็นหลักการพื้นฐานในการบริหารจัดการภาครัฐที่ดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถตรวจสอบได้ โปร่งใส และสร้างระบบราชการที่มั่นคง เป็นธรรม และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน รวมทั้งสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจึงเป็นการวางรากฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่ทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมมือ

ร่วมใจกันในการทำความเข้าใจ ยอมรับ และนำไปปรับใช้อย่างเหมาะสมกับบริบทของแต่ละหน่วยงานและชุมชน เพื่อประโยชน์สุขของประเทศไทยและประชาชนโดยรวม

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาล

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาลมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากทั้งสองแนวคิดมุ่งเน้นการบริหารจัดการที่โปร่งใส ยุติธรรม และรับผิดชอบต่อบริษัทและสังคม หลักธรรมาภิบาลช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพของการบังคับใช้หลักนิติธรรม โดยมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ความยุติธรรมทางสังคม และการสร้างความไว้วางใจในระบบการบริหารประเทศ การบูรณาการหลักนิติธรรมและธรรมาภิบาลจึงเป็นรากฐานสำคัญในการส่งเสริมความยั่งยืนของประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว อย่างไรก็ตาม หลักนิติธรรมไม่ใช่แนวคิดตายตัว แต่มีพลวัตและปรับเปลี่ยนตามบริบทสังคม ในกรณีของไทย การผสมผสานหลักนิติธรรมสากลกับรากฐานทางวัฒนธรรมได้สร้างรูปแบบเฉพาะที่สอดคล้องกับสังคมไทย อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญคือการทำให้หลักการเหล่านี้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงการรับรองไว้ในกฎหมายเท่านั้น และการนำหลักนิติธรรมมาใช้ในสถาบันการศึกษาอย่างวิทยาลัยชุมชนจึงต้องคำนึงถึงทั้งมิติสากลและมิติวัฒนธรรมไทย เพื่อสร้างการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น (พระอุทิศ สมมาภาน, 2564) นอกจากนี้แล้วการเชื่อมโยงธรรมาภิบาลกับหลักนิติธรรม (Rule of Law) ยังเป็นการเสริมสร้างความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรมและการบริหารจัดการภาครัฐ เนื่องจากหลักธรรมาภิบาลไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ในภาครัฐ แต่ยังเป็นแนวทางสำคัญที่ใช้ในภาคธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและสมดุล และในบริบทของการพัฒนาประเทศ หลักธรรมาภิบาลถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่นคงและความยั่งยืน การบริหารจัดการที่ยึดมั่นในธรรมาภิบาลช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจของประชาชนต่อรัฐบาล ลดปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนสังคมไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

วิทยาลัยชุมชนกับการพัฒนาท้องถิ่น

วิทยาลัยชุมชนในประเทศไทยมีจุดเริ่มต้นจากแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น โดยได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบวิทยาลัยชุมชนในสหรัฐอเมริกา ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาระดับอนุปริญญาและการฝึกอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ในปี พ.ศ. 2545 รัฐบาลไทยได้มีนโยบายจัดตั้งวิทยาลัยชุมชน เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปสู่ท้องถิ่นอย่างทั่วถึง ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และตอบสนองความต้องการกำลังคนในชุมชน วิทยาลัยชุมชนยังเป็นสถาบันการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากมีเป้าหมายหลักในการจัดการศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ตลาดแรงงาน และการพัฒนาประเทศ (อภิชัย พันธเสน, 2563) ปัจจุบันประเทศไทยมีวิทยาลัยชุมชนทั้งสิ้น 20 แห่ง กระจายอยู่ในทุกภูมิภาค ทั้งนี้ภายใต้สถาบันวิทยาลัยชุมชน กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ตามพระราชบัญญัติสถาบันวิทยาลัยชุมชน พ.ศ. 2558 โดยมีพันธกิจหลัก 4 ประการ คือ 1) จัดการศึกษาในระดับอนุปริญญาและประกาศนียบัตรวิชาชีพ 2) ฝึกอบรมด้านวิชาการและวิชาชีพ 3) วิจัยและบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาชุมชน และ 4) ทะนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม

ท้องถิ่น โดยมีจุดเด่นที่การนำศักยภาพและทุนทางสังคมของท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้เพื่อการสร้างอาชีพ รายได้ และคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนในชุมชน

นอกจากการจัดการศึกษาในระดับอนุปริญญาและประกาศนียบัตรวิชาชีพแล้ว วิทยาลัยชุมชนยังมีพันธกิจสำคัญในการวิจัยและบริการวิชาการเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการศึกษาเชิงพื้นที่และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมทางสังคม การจัดการความรู้ และการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ (พัชรภรณ์ ดวงชื่น, 2564) การทำงานร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิดทำให้วิทยาลัยชุมชนสามารถค้นหาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น และออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน (สำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน, 2562) และอีกพันธกิจหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญคือการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า ผ่านการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ พื้นฟู และสืบสานประเพณี การถ่ายทอดภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้าน และการสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นใหม่ (สมศักดิ์ บุญประเสริฐ และคณะ, 2565) การผสมผสานระหว่างความรู้ภูมิปัญญา กับความรู้สมัยใหม่ยังช่วยสร้างอัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่น เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และเสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากอีกด้วย (ธนภณ ธรรมรักษ์, 2567)

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้วิทยาลัยชุมชนแตกต่างจากสถาบันการศึกษาอื่นๆ คือ การมีส่วนร่วมที่แท้จริงของคนในชุมชน ทั้งในฐานะผู้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผลประโยชน์ (ปิยะนุช สุวรรณโชติ, 2565) ตั้งแต่กระบวนการกำหนดทิศทางการพัฒนา การออกแบบหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน การวัด และประเมินผล ไปจนถึงการใช้ประโยชน์จากผลผลิตทางการศึกษา การมีส่วนร่วมนี้ช่วยให้วิทยาลัยชุมชนสามารถตอบโจทย์ความต้องการและแก้ปัญหาให้กับชุมชนได้ตรงจุด อีกทั้งยังสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง อันจะนำไปสู่พลังในการขับเคลื่อนชุมชนให้มุ่งไปข้างหน้าด้วยตัวของชุมชนเองอย่างมั่นคงและยั่งยืน (นงลักษณ์ พหลภาคย์, 2565) ด้วยลักษณะเฉพาะข้างต้น วิทยาลัยชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น ผ่านการพัฒนาทักษะและสร้างอาชีพที่ยั่งยืน การเชื่อมโยงทรัพยากรทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมมาสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ และการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (จิรวรรณ เทียนทอง, 2566) วิทยาลัยชุมชนจึงเป็นกลไกหลักในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้ด้อยโอกาส รวมถึงการนำพาชุมชนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและพึ่งตนเองได้ในระยะยาวการบริหารงานวิทยาลัยชุมชนด้วยหลักนิติธรรมและธรรมาภิบาลจึงเป็นกระบวนการหนึ่งเพื่อส่งเสริมและกระตุ้นเตือนให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม มีการใช้หลักนิติธรรม และหลักธรรมาภิบาลภาครัฐใหม่มาปรับใช้ในกระบวนการทำงาน เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ให้กับวิทยาลัยชุมชนและสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคคลภายในและภายนอก การดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องทบทวนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดเกี่ยวกับ หลักนิติธรรม หลักธรรมาภิบาล และการบูรณาการหลักนิติธรรมและธรรมาภิบาลในการพัฒนาวิทยาลัยชุมชน

การประยุกต์ใช้หลักนิติธรรมในการพัฒนาวิทยาลัยชุมชน

หลักนิติธรรมเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญในการบริหารองค์การภาครัฐ โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาอย่างวิทยาลัยชุมชน การนำหลักนิติธรรมมาใช้ในการพัฒนาวิทยาลัยชุมชนประกอบด้วยหลักการสำคัญ ดังนี้

1. ด้านการบริหารวิชาการ ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับกฎหมายระเบียบ และแนวทางการจัดการศึกษาที่กำหนดโดยสถาบันวิทยาลัยชุมชนและกระทรวงศึกษาธิการ การพัฒนาหลักสูตรต้องผ่านการวิพากษ์และรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ และต้องได้รับการอนุมัติอย่างถูกต้องตามขั้นตอนของกฎหมาย การวัดผลและประเมินผลการศึกษาต้องเป็นไปตามข้อบังคับว่าด้วยการศึกษา โดยใช้วิธีการที่โปร่งใส เป็นธรรม และตรวจสอบได้ (ภาณุวัฒน์ ภัคดีวงศ์ และคณะ, 2564)

2. ด้านการบริหารงบประมาณ การใช้จ่ายงบประมาณต้องเป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณ และการเงินของสถาบันวิทยาลัยชุมชน มีการวางแผนงบประมาณที่สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการประจำปี ซึ่งได้รับการอนุมัติจากสภาวิทยาลัยชุมชน การใช้จ่ายงบประมาณต้องมีระบบการควบคุมภายในที่รัดกุม มีการรายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณอย่างโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ตามหลักธรรมาภิบาล

3. ด้านการบริหารบุคคล การสรรหา บรรจุ แต่งตั้ง และการพัฒนาบุคลากรต้องเป็นไปตามข้อบังคับของสถาบันวิทยาลัยชุมชน ไม่มีการเลือกปฏิบัติหรือมีอคติ มีการประกาศหลักเกณฑ์การคัดเลือกบุคลากรอย่างชัดเจน และมีคณะกรรมการคัดเลือกที่เป็นกลาง การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรต้องอยู่บนพื้นฐานของผลงานตามข้อตกลงและตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ไม่ใช้ความรู้สึกหรือความสัมพันธ์ส่วนตัว และต้องเปิดโอกาสให้บุคลากรชี้แจงและโต้แย้งผลการประเมินได้

4. ด้านการบริหารทั่วไป ผู้บริหารต้องปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด ทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติสถาบันวิทยาลัยชุมชน ระเบียบว่าด้วยการบริหารงานบุคคล การเงิน และทรัพย์สิน รวมถึงข้อบังคับอื่นๆ ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากการบริหารงาน การออกคำสั่งหรือกฎระเบียบใดๆ ต้องไม่ขัดต่อกฎหมายที่สูงกว่า และไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิของบุคลากรและนักศึกษาเกินความจำเป็น

นอกจากการบังคับใช้กฎหมายและระเบียบต่างๆ แล้ว สิ่งสำคัญคือการสร้างความตระหนักรู้และจิตสำนึกของหลักนิติธรรมให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้บริหาร บุคลากร และนักศึกษา ผ่านการฝึกอบรม ประชาสัมพันธ์ และการเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำ การสื่อสารถึงผลดีของการปฏิบัติตามหลักนิติธรรม และผลเสียหากละเมิดหรือไม่ปฏิบัติตาม การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ให้คุณค่ากับความถูกต้องตามกฎหมายและกติกาก การนำหลักนิติธรรมมาบูรณาการในทุกมิติของการพัฒนาวิทยาลัยชุมชนจะช่วยสร้างธรรมาภิบาลและการพัฒนาที่ยั่งยืน สร้างความเชื่อมั่นต่อสังคมว่าการบริหารงานเป็นไปอย่างถูกต้อง เป็นธรรม ปราศจากการเลือกปฏิบัติหรือการกดขี่ข่มเหงผู้อื่น หากมีข้อพิพาทหรือการละเมิดสิทธิเกิดขึ้น ก็มีกระบวนการร้องเรียนและการเยียวยาตามกฎหมายที่ทุกฝ่ายเข้าถึงได้และยอมรับผลของกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ ยังช่วยป้องกันการทุจริต ประพฤติมิชอบ และพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากศีลธรรมในการบริหารงาน เพราะมีบทลงโทษตามกฎหมายรองรับ อย่างไรก็ตามการปลูกฝังหลักนิติธรรมในองค์กรให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริงนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารระดับสูงต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการเคารพกฎระเบียบ ไม่ใช่ช่องโหว่ของกฎหมาย และกล้าตัดสินใจลงโทษผู้กระทำความผิดโดยไม่เลือกปฏิบัติ รวมถึงต้องมีการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการบังคับใช้กฎระเบียบอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงและอุดช่องโหว่ของกฎหมายอย่าง

ทันทั่วทั้งที่ การสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กร บุคลากร และระบบตรวจสอบภายในจะช่วยหนุนเสริมให้หลักนิติธรรมขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักนิติธรรมเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาวิทยาลัยชุมชน เนื่องจากเป็นหลักการพื้นฐานที่ทำให้การบริหารงานเป็นไปอย่างยุติธรรม เสมอภาค และเคารพสิทธิเสรีภาพของทุกฝ่าย การนำหลักนิติธรรมมาใช้ในการพัฒนาวิทยาลัยชุมชนจะช่วยสร้างกรอบการทำงานที่ชัดเจน มีระเบียบแบบแผน และมีการใช้อำนาจหน้าที่อย่างเหมาะสม ป้องกันการใช้ดุลยพินิจโดยมิชอบหรือการเลือกปฏิบัติ หลักนิติธรรมยังช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความศรัทธาในการบริหารงานของสถาบันการศึกษา โดยทำให้นักศึกษา และประชาชนเห็นว่าวิทยาลัยชุมชนมีการดำเนินงานอย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีความโปร่งใส และตรวจสอบได้ ซึ่งจะส่งผลต่อภาพลักษณ์และชื่อเสียงขององค์กรโดยรวม นอกจากนี้ หลักนิติธรรมยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในหน่วยงาน เนื่องจากมีการกำหนดบทลงโทษทางวินัยและกฎหมายอย่างชัดเจนหากมีการกระทำความผิด การมีกฎระเบียบที่รัดกุมและการบังคับใช้อย่างจริงจังจะช่วยป้องปรามการกระทำความผิดต่างๆ ได้ ในระยะยาว การปฏิบัติตามหลักนิติธรรมอย่างเคร่งครัดจะช่วยปลูกฝังค่านิยมของความซื่อสัตย์ สุจริต และการเคารพกติกาให้เกิดขึ้นในวิทยาลัยชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาและบุคลากรต่อไป

การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการพัฒนาวิทยาลัยชุมชน

การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชน จึงเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้วิทยาลัยชุมชนสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความโปร่งใสและเป็นธรรม ส่งผลต่อความเชื่อมั่นในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว การพัฒนาวิทยาลัยชุมชนตามหลักธรรมาภิบาลประกอบด้วยหลักการสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ (พระอุทิศ สมมาภาณ, 2564) ดังนี้

1. หลักนิติธรรม (Rule of Law) วิทยาลัยชุมชนต้องดำเนินงานภายใต้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด เท่าเทียม และเป็นธรรม โดยต้องมีการจัดทำกฎระเบียบต่างๆ ขึ้นมาบังคับใช้อย่างชัดเจน เพื่อให้การทำงานเป็นมาตรฐาน ไม่เลือกปฏิบัติ ปราศจากการใช้อำนาจโดยมิชอบ ซึ่งจะต้องมีการทบทวนปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ ตลอดจนสร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากร ผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้อง ให้ถือปฏิบัติตามกฎระเบียบด้วยความเต็มใจ เช่น การออกข้อบังคับ ประกาศวิทยาลัย ในเรื่องต่างๆ เช่น การบริหารงานบุคคล การเงิน พัสดุ วินัยนักศึกษา ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน และบังคับใช้กับทุกคนอย่างเสมอภาค การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ได้รับการรับรอง มีการวัดและประเมินผลที่โปร่งใส ตรวจสอบได้

2. หลักคุณธรรม (Morality) การบริหารงานของวิทยาลัยชุมชน ต้องยึดถือความถูกต้องดีงาม มีจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นแนวปฏิบัติ โดยผู้บริหาร คณาจารย์ และบุคลากรทุกระดับ ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก รวมถึงการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม ควบคู่กับการพัฒนาด้านความรู้และทักษะ เพื่อให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน เช่น การกำหนดปรัชญา ปณิธาน ค่านิยมขององค์กร ให้มีการยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม เป็นวัฒนธรรมที่ดีขององค์กรร่วมกัน การจัด

กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม การเชิดชูบุคคลต้นแบบ การกำกับติดตามด้านจรรยาบรรณของบุคลากร การสอดแทรกคุณธรรมในทุกรายวิชา จัดให้มีรายวิชาหรือหลักสูตรด้านจริยธรรม

3. หลักความโปร่งใส (Transparency) วิทยาลัยชุมชนต้องดำเนินงานอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา สามารถตรวจสอบข้อมูลได้ บุคลากรทุกคนสามารถชี้แจง อธิบายการตัดสินใจและการกระทำของตนได้ โดยต้องมีระบบการสื่อสาร เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าถึงได้อย่างสะดวก รวมทั้งมีช่องทางให้ร้องเรียน แจ้งเบาะแส เมื่อพบการกระทำที่ส่อไปในทางไม่ชอบธรรม ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการรักษาความลับและคุ้มครองผู้ร้องเรียนผู้แจ้งเบาะแส ให้ปลอดภัยจากการถูกข่มขู่คุกคามด้วย เช่น มีระบบสารสนเทศที่เผยแพร่นโยบาย แผนงาน งบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง ผลการประเมินคุณภาพการศึกษา ผลการประเมินบุคลากร ให้ทุกคนเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย มีการประกาศหลักเกณฑ์ วิธีการคัดเลือก สรรหา ผลการคัดเลือกต่าง ๆ อย่างชัดเจน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากหลากหลายภาคส่วน เพื่อพิจารณากันกรองในเรื่องสำคัญ

4. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน จนถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกระดับ มีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับประโยชน์ รวมถึงร่วมติดตาม ตรวจสอบการทำงานของวิทยาลัยชุมชน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จร่วมกัน การนำหลักการมีส่วนร่วมมาใช้จะช่วยสร้างการยอมรับในนโยบาย การตัดสินใจที่สำคัญ และทำให้การพัฒนามีความยั่งยืน เพราะทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน เช่น เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเสนอความคิดเห็น ร่วมกำหนดนโยบาย ทิศทางการพัฒนาวิทยาลัยชุมชน การระดมความคิดเพื่อร่วมแก้ปัญหา กำหนดทางเลือก การตัดสินใจในเรื่องสำคัญ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ การพัฒนาหลักสูตร การจัดกิจกรรมของผู้เรียน ด้วยการจัดเวทีแลกเปลี่ยน รับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง และนำข้อเสนอแนะไปปรับใช้

5. หลักความรับผิดชอบ (Accountability) ผู้บริหาร คณาจารย์ และบุคลากรในวิทยาลัยชุมชน ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม ต่อหน้าที่ ตระหนักในบทบาทของตนเอง คำนึงถึงผลกระทบจากการปฏิบัติและการตัดสินใจของตนเสมอ ทั้งผลกระทบในทางบวกและทางลบ โดยมีความกล้ายอมรับผิดในสิ่งที่ได้กระทำลงไป พร้อมทั้งจะถูกตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์ในการทำงาน สามารถตอบคำถามและชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจได้ เมื่อมีประเด็นข้อสงสัยที่ถูกฝ่ายต่างๆ กล่าวหา และต้องรีบดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงข้อผิดพลาด และป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำอีก เช่น ตระหนักถึงจรรยาบรรณ และผลกระทบจากการสอน การวิจัย การให้บริการวิชาการ ต่อผู้เรียน ชุมชน และสังคม มีความรับผิดชอบต่อการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า การรายงานผลการดำเนินงานตามแผนอย่างสม่ำเสมอ การแสดงความรับผิดชอบ ชี้แจง ให้ข้อมูลเมื่อมีข้อร้องเรียน มีการประเมินและรายงานความเสี่ยง และการเตรียมแผนรับมือผลกระทบต่าง ๆ

6. หลักความคุ้มค่า (Cost Effectiveness) การดำเนินงานของวิทยาลัยชุมชนจะต้องเน้นความคุ้มค่าและประหยัด ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความสมดุลและความเหมาะสมระหว่างปัจจัยนำเข้า กิจกรรม และผลผลิตที่ได้ โดยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการจัดการศึกษา รวมทั้งมีการประเมินความคุ้มค่า วิเคราะห์จุดคุ้มทุน และศึกษาความเป็นไปได้ อย่างรอบคอบก่อนลงทุนหรือใช้งบประมาณในโครงการต่าง ๆ ตลอดจนตรวจสอบ ติดตาม การใช้จ่ายอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดการเรียนการสอนร่วมกับหน่วยงานหรือสถาบันอื่น เพื่อให้ใช้ทรัพยากรร่วมกัน การทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน การใช้ระบบออนไลน์ในการเรียนการสอนและการประชุม การจัดซื้อรวม การใช้พลังงานทดแทนและแสงธรรมชาติ การเปลี่ยนมาใช้หลอด LED ใช้ระบบปิดไฟและเครื่องปรับอากาศอัตโนมัติ ช่วยลดค่าไฟฟ้า การจัดค่ายอาสา

กิจกรรมจิตอาสาของนักศึกษา เพื่อพัฒนาชุมชน สร้างคุณค่าทางสังคม และการจ้างงานนักศึกษาทำงานพิเศษในวิทยาลัย เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจ้างบุคลากร

จากที่กล่าวมาหลักธรรมาภิบาลจึงเป็นแนวทางสำคัญในการบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย 6 หลักการ ได้แก่ หลักนิติธรรม คือ การดำเนินงานตามกฎหมาย ระเบียบ อย่างเคร่งครัด เสมอภาค เป็นธรรม หลักคุณธรรม คือ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ซื่อสัตย์สุจริต มีจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ หลักความโปร่งใส คือ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร มีระบบตรวจสอบที่ชัดเจน หลักการมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้บุคลากร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ หลักความรับผิดชอบต่อสังคม คือ ความรับผิดชอบต่อสังคม ผลการปฏิบัติหน้าที่ และพร้อมที่จะถูกตรวจสอบ และหลักความคุ้มค่า คือ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความคุ้มค่า เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของวิทยาลัยชุมชนและชุมชนท้องถิ่น

สรุป

การพัฒนาวิทยาลัยชุมชนให้มีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางสำคัญในการบริหารจัดการ หลักนิติธรรมถือเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมและความโปร่งใสในทุกมิติของการดำเนินงาน โดยในด้านการบริหารวิชาการ การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนต้องเป็นไปตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ทั้งการวิพากษ์ การรับรองหลักสูตร และการวัดผล การเรียนรู้ที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ อาทิในด้านการบริหารงบประมาณ การจัดการการเงินต้องดำเนินการอย่างรัดกุมและสอดคล้องกับแผนกลยุทธ์และปฏิบัติราชการ โดยมีระบบควบคุมและรายงานผลอย่างโปร่งใส เพื่อป้องกันปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบ สำหรับด้านการบริหารบุคคล การสรรหาและพัฒนาบุคลากรต้องดำเนินการอย่างยุติธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ โดยมีหลักเกณฑ์และกระบวนการที่โปร่งใส รวมถึงการประเมินผลการปฏิบัติงานที่ยึดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน ส่วนในด้านการบริหารทั่วไป ผู้บริหารต้องยึดมั่นในกฎหมายและระเบียบข้อบังคับอย่างเคร่งครัด รวมถึงหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจโดยมิชอบ การสร้างจิตสำนึกของหลักนิติธรรมในองค์กรถือเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานสอดคล้องกับเป้าหมาย ทั้งนี้ การฝึกอบรม การประชาสัมพันธ์ และการเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บริหารช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในความถูกต้องและในขณะเดียวกัน การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เสริมสร้างการบริหารวิทยาลัยชุมชนช่วยให้เกิดความมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรม โดยครอบคลุมหลักสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อสังคม และหลักความคุ้มค่า หลักการเหล่านี้ส่งเสริมให้การบริหารจัดการมีมาตรฐานที่ชัดเจน มีการตรวจสอบได้ และเน้นการพัฒนา ที่คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม การนำหลักนิติธรรมและธรรมาภิบาลมาบูรณาการอย่างเหมาะสมในทุกด้านของการพัฒนาวิทยาลัยชุมชนจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความศรัทธาในระบบการบริหารจัดการ ลดปัญหาการทุจริต และเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณธรรมจริยธรรม ส่งผลให้วิทยาลัยชุมชนสามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของสังคมและพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- จิรวรรณ เทียนทอง. (2566). การพัฒนารูปแบบการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของวิทยาลัยชุมชน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, 16(2), 45-58.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2549). อาวุธมีชีวิต? : แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ฟาเดียวกัน.
- ไชยวัฒน์ คำชู และคณะ. (2545). ธรรมภิบาล=Good governance/Sam Agere. กรุงเทพมหานคร: น้ำฝน.
- ชนกณ ธรรมรักษ์. (2567). ธรรมภิบาลกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในวิทยาลัยชุมชน. วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ, 10(1), 89-102.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2562). แนวทางปฏิรูปความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจนิติบัญญัติกับอำนาจบริหาร. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- นงลักษณ์ พหลภาคย์. (2565). การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในวิทยาลัยชุมชน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 25(3), 156-170.
- ปิยะนุช สุวรรณโชติ. (2565). รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวิทยาลัยชุมชนตามหลักธรรมาภิบาล. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 41(2), 89-104.
- พระอุทิศ สมมาภาณ. (2564). การใช้หลักพุทธวิธีในการบริหารการศึกษา. บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์ นครสวรรค์, 9(1). 183-196.
- พัชราภรณ์ ดวงขึ้น. (2564). รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของวิทยาลัยชุมชน. วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม, 12(1), 78-90.
- พีรพล ไทยทอง. (2560). ธรรมภิบาลกับการบริหารงานภาครัฐยุค ไทยแลนด์ 4.0. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6(2). 607-616.
- ภาณุวัฒน์ รักดีวงศ์ และคณะ. (2564). หลักพัฒนศึกษา : จตุรภาคของการศึกษาเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2565). คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมศักดิ์ บุญประเสริฐ และคณะ. (2565). การพัฒนาตัวบ่งชี้ธรรมาภิบาลในการพัฒนาวิทยาลัยชุมชน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 10(2), 123-138.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2562). หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. เรียกใช้เมื่อ 28 ธันวาคม 2567 จาก <https://www.opdc.go.th/content/Mzkkx>
- สำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน. (2562). แผนยุทธศาสตร์สถาบันวิทยาลัยชุมชน ระยะ 5 ปี พ.ศ. 2561-2565. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิทยาลัยชุมชน.
- เสถียร เศรษฐสิทธิ์. (2559). นิติปรัชญาและหลักนิติธรรมในรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- อดิเทพ อูยะพัฒน์. (2565). บทบาทของหลักนิติธรรมในกฎหมายมหาชน. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิชัย พันธเสน. (2563). กรอบวิจัยกลางในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2566). "เอนก" ชู วชช.รณรงค์การอุดมศึกษาไทยที่สร้างโอกาสทางการศึกษาเพื่อคนยากไร้ชายขอบ กลุ่มชาติพันธุ์ ให้สามารถประกอบอาชีพหรือต่อยอดได้ทันที. เรียกใช้เมื่อ 28 ธันวาคม 2567 จาก <https://mgronline.com/qol/detail/9660000007707>
- Bingham, T. (2010). *The Rule of Law*. London: Penguin Books.
- Hutchinson, A. C. (2018). *The Rule of Law: A Twentieth-Century Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kerlinger. (1968). *Foundations of Behavior Research*. Japan: CBS.
- Scott. (1990). *A matter of record: Documentary sources in social research*. Polity press: Cambridge.
- Scott. (2006). *Documentary research*. London: Sage.
- Tamanaha, B. Z. (2004). *On the Rule of Law: History, Politics, Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- World Bank. (1992). *Governance and Development*. Washington, DC: World Bank.